

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ІНТЕРЕСУ ДО ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ЯК ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ УЧНІВ

Якісні зміни в промисловості, виробничих та технологічних процесах зумовлюють необхідність активізації професійного самовизначення молоді і насамперед учнів загальноосвітніх шкіл. Формування пізнавальної спрямованості залежить перш за все від стану викладання навчальних предметів в школі. Вдало організоване викладення навчального предмета встановлює живий зв'язок навчання з життям, пробуджує в учнів інтерес до відповідної галузі знання, праці. Разом з тим, застосовуючи свої сили в процесі навчання, учень має можливість визначити, чи відповідає дана галузь діяльності його здібностям. Передумовою для цього є створення в учнів потреби в навчанні та інтелектуальному розвитку. Це є складною проблемою школи. Розв'язання її значною мірою залежить від наявності в учнів інтересу до шкільних предметів, в тому числі і до трудового навчання. Стійкий інтерес до навчальних предметів і навчання значною мірою зумовлює успіх в підготовці учнів та сприяє формуванню в них професійних інтересів.

Метою статті є обґрунтування впливу інтересу в учнів до трудового навчання на майбутні їх професійні наміри та розкриття засобів, які формують в учнів інтерес до трудового навчання як навчального предмету.

Загальним питанням мотивації навчання та формування пізнавальних інтересів присвячено ряд теоретичних та експериментальних досліджень (Божович Л.И., Демиденко В.К., Добринін Н.Ф., Ковальов А.Г., Леонтєв А.Н., Маркова А.К., Морозова Н.Г., В.Н. Мясичев, Щукіна Г.І. та інші). Окремими питаннями впливу навчальних інтересів учнів на вибір їх майбутньої професії займались: Бондаревський В.Б., Калюжний Н.П., Кобзар Л.І., Зикова З.Н., Осипов О.В. та інші.

Найсприятливіші умови для здійснення профорієнтаційної роботи в школі серед усіх навчальних предметів, на думку В.К. Сидоренка, має

трудове навчання. І це не випадково, адже сам зміст трудового навчання вже є важливим засобом профорієнтаційної роботи з школярами. На уроках трудового навчання в школярів формуються різноманітні початкові трудові та деякі професійні уміння й навички, перевіряється практична придатність кожного учня до того чи іншого виду трудової діяльності. Крім того, учитель трудового навчання є найбільш підготовлений до профорієнтаційної роботи порівняно з учителями інших навчальних предметів школи. Його загальнотехнічна підготовка дає можливість орієнтуватись в загальній структурі системи суспільного виробництва та в основних її галузях, уявляти тенденції розвитку цих галузей, орієнтуватись в складному світі сучасних професій, знати особливості вимог, які висувають ці професії до людини [6].

Проте спостерігається негативна тенденція – інтерес учнів до трудового навчання з п'ятого по дев'ятий класи зменшується.

З метою вивчення сучасного стану інтересу в учнів до трудового навчання ми провели анкетування. Одне з питань анкети було таке: "Вибери навчальний предмет який тобі найбільше подобається (можна декілька предметів, проте не більше трьох)?" Результати анкетування представлені у відсотках до загальної кількості учнів (рис. 1). За результатами анкетування в учнів 5-9 класів спостерігається стійка тенденція зниження інтересу до трудового навчання. Найвищий інтерес до трудового навчання виявляють учні 5 класу (46%), далі цей показник зменшується і в 9 класі становить всього 14%.

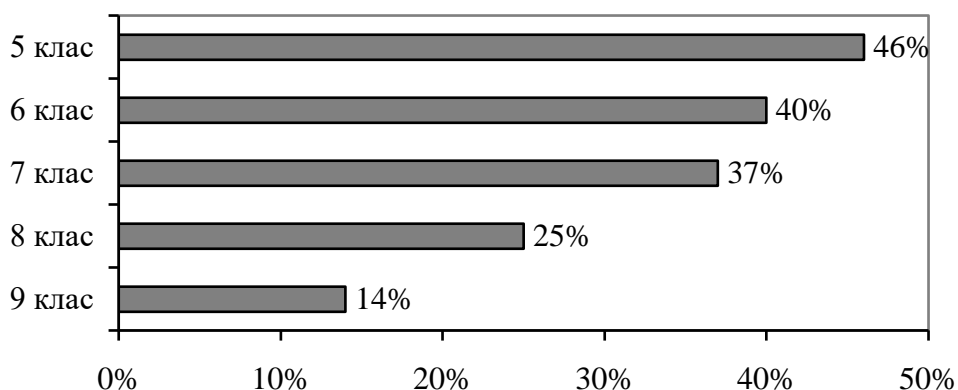

Рис. 1 Динаміка інтересу учнів до трудового навчання

Аналіз психолого-педагогічної літератури вказує, що аналогічні результати мають інші подібні дослідження [1; 2; 4; 8; 10; 12]. Зниження інтересу в учнів до трудового навчання відзначають і вчителі цього предмету.

Психологічні дослідження показують, що між інтересом учнів до трудового навчання та рівнем їх успішності існує пряма залежність: чим менший інтерес тим нижча успішність учнів з даного навчального предмету [1]. Отже підвищуючи інтерес учнів до трудового навчання, ми автоматично підвищуємо і успішність учнів.

На зниження інтересу учнів до трудового навчання як навчального предмету впливає багато об'єктивних та суб'єктивних факторів: застарілість та зношеність обладнання в навчальних майстернях; низький рівень культури праці; зменшення часу на викладання трудового навчання; відсутність сучасних технічних засобів навчання тощо.

Великий вплив на ефективність навчального процесу, зокрема трудового навчання, здійснює характер, технологія навчання, організація навчально-пізнавальної діяльності учнів, методичне забезпечення навчального процесу. Але ефективність навчання залежить не тільки від зовнішніх умов і причин, а і від внутрішніх факторів. Значний вплив на результативність навчання має здатність, підготовленість учнів до сприйняття навчального матеріалу, недовідання розуміння навчального матеріалу зменшує інтерес до навчання. До цього ж призводять не раціональне планування своєї діяльності [6, с. 158-164], недостатня увага школяра, недоліки вольових якостей, порушення логіки дій. Безцільна діяльність в учня створює негативний емоційний тонус. Для того щоб змусити себе з'ясувати незрозуміле, навіть згадати забуте, потрібні значні внутрішні ресурси. Нетренована воля підводить, час розв'язання задачі розтягується, учень розслабляється, у нього опускаються руки. Внутрішні ресурси навчання, як суб'єктивний фактор, часом діють сильніше, ніж безліч об'єктивних впливів.

Вікові особливості учнів також впливають на інтерес до трудового навчання. Ю.З. Гільбух відзначає, що до VII класу в підлітків в основному зберігається позитивне відношення до навчання у майстернях. Задоволеність працею з різними матеріалами ще досить висока. Вироби, які виготовили учні, стають для них предметом гордості. Проте, вже в VII класі відбуваються значні зміни – зменшується ентузіазм, даний навчальний предмет викликає в них байдужість, або навіть негативні емоції.

Дослідження показали, що причина негативних проявів полягає в тому, що в цьому віковому періоді традиційний характер трудового навчання перестає задовольняти потреби школярів. Вони прагнуть нового, сучасного, більш досконалого. Вікові та життєві орієнтири учнів впливають на критичну оцінку викладання деяких шкільних навчальних предметів, в тому числі і трудового навчання. Все більший вплив на нього здійснюють переконання та наміри, пов'язані з майбутньою професією. Більшість учнів не задовольняє ручна праця, вони хочуть працювати на сучасному обладнанні, верстатах [2, с. 35-37].

Знижений інтерес в учнів 8-9 класів до трудового навчання, в основному, на думку М.А. Меньшикової, можна звести до таких причин [3, с. 141]:

- 1) недоліки у викладанні;
- 2) недоліки в роботі самого учня – не вчив, запустив предмет, пропустив щось важливе й тепер ускладнення в розумінні й засвоєнні матеріалу, не вистачає терпіння все вчити;
- 3) нецікавий сам зміст навчального предмета;
- 4) відсутня практична значимість даного навчального предмета в здійсненні життєвих планів.

Трудове навчання, крім загального розвитку, дає учню початкові знання та вміння для робітничих професій, здійснює професійну орієнтацію.

Сьогодні в учнів при плануванні майбутнього працевлаштування,

робітничі професії стоять не на перших місцях, проте наше суспільство найбільше потребує цих професій. Наведемо офіційні статистичні дані Державної служби зайнятості. Кількість актуальних вакансій станом на 1 липня 2007 року становила 214,8 тис., в тому числі 56,9 тис. – для службовців; 122,2 тис. – для робітників; 35,7 тис. – для осіб, які не мають професії або займали місця, що не потребують спеціальної підготовки. Таким чином, на одне вільне робоче місце для робітників претендували 2 особи, для службовців – 3 особи, а для тих, що не мали спеціальної професійної підготовки, – 5 осіб [13].

Отже, робітничі професії сьогодні найбільш затребувані на ринку праці України. І це також повинно слугувати однією з причин для формування інтересу в учнів до трудового навчання.

Вибираючи майбутню сферу професійної діяльності, зазначає Н.Д. Левітов, учні часто орієнтуються на свої навчальні інтереси. Робітничі професії планують обрати 87% учнів, які мають високий інтерес до трудового навчання [7, с. 294].

Безпосередній вплив на професійні інтереси учнів в процесі формування в них інтересу до трудового навчання, на нашу думку, відбувається двома шляхами:

1. Сприяння об'єктивізації інтересу в учнів до трудового навчання.
2. Здійснення планомірної профорієнтаційної роботи під час використання засобів виховання інтересу в учнів до трудового навчання.

Об'єктивізація інтересу учнів до трудового навчання, на думку І.М. Цветкова, проявляється в тому, що своє позитивне відношення до занять з цього навчального предмету учні мотивують посиленням на ті або інші сторони занять, а не на свої суб'єктивні емоційні переживання загального характеру, які можуть викликатися зміною уроків, відпочинком після розумової праці й, нарешті, просто відповідністю навчальної діяльності віковим особливостям учнів [11].

З розвитком об'єктивізації тісно пов'язана інша характерна риса інтересу в учнів: посилення одного з його компонентів, а саме свідомості, що виражається в більш повному та глибшому усвідомленні об'єкта інтересу, змісту занять на уроках трудового навчання. Спочатку, при суб'єктивно-емоційному відношенні до занять, учнів залучає до праці і позитивно настроює не особливості й навіть не стільки очікуваний результат занять, скільки самі дії в процесі занять. Об'єкт цього інтересу, що зароджується, ще не усвідомлюється учнем чітко, він має не розчленований характер і тільки в процесі подальшого вивчення трудового навчання він виділяється й все з більшою й більшою повнотою усвідомлюється.

Одночасно з більш глибоким і повним усвідомленням об'єкту інтересу може відбуватися і його диференціація, тобто розчленовування трудового навчання на види, кожний з яких може більше або менше цікавити окремого школяра. Одних учнів приваблює робота на верстатах, але менше – конструювання, в інших, навпаки, центральним об'єктом інтересу стає конструювання, а інші види трудового навчання перетворюються в побічні об'єкти інтересу.

З процесом об'єктивізації інтересу нерозривно пов'язане збільшення ролі свідомого компонента. Він містить у собі два протилежних процеси: процес конкретизації, вичленовування й диференціації об'єкта інтересу та процес узагальнення виділених і виготовлених у ході занять виробів по їхньому значенню, особливостях діяльності тощо. Збільшення усвідомленості об'єкта інтересу може привести до розділення інтересу на головний, другорядний або побічний. В сприятливих умовах ці інтереси можуть перетворитися в професійні інтереси учнів до певних технічних професій чи спеціальностей.

Використання засобів виховання інтересу в учнів до трудового навчання можна умовно поділити за такими напрямками:

– навчальна діяльність учнів на уроках;

- позаурочна діяльність учнів;
- індивідуальна робота з учнями;
- робота з батьками.

У процесі навчальної діяльності необхідно використовувати шляхи, що відповідають рівню розвитку навчального інтересу учнів і ґрунтуються на різних сторонах навчання: зміст, організація процесу діяльності, прийоми спонукання та активізації діяльності учнів.

Позакласна діяльність дозволяє займатися підтримкою, зміцненням і поглибленням інтересу учнів до трудового навчання в процесі технічної творчості під час гурткової роботи, таким чином розширюючи і поглиблюючи знання в цікавих для учнів технічних галузях.

Індивідуальна роботи з учнями передбачає два взаємозалежних завдання: виявлення інтересів, здібностей та схильностей кожного учня, використовуючи різні методи: спостереження, анкетування учнів, бесіди з батьками, однокласниками, іншими вчителями, класними керівником тощо; цілеспрямований вплив на зміцнення, розвиток і поглиблення виявлених інтересів, використовуючи індивідуальні завдання, роботу учнів в групах за інтересами тощо.

При роботі з батьками, в першу чергу, потрібно пропагувати кращі приклади трудового виховання в родині, при цьому акцентуючи увагу на тому, що діти, які допомагають батькам в домашніх справах, краще навчаються, відвідують різноманітні гуртки та спортивні секції. Досить ефективним, на думку Е.П. Верещака [2, с. 32-33], є запрошення батьків на виставки технічної та художньої творчості дітей, конференції, диспути, різні змагання.

Взаємозв'язок різних методів вивчення і формування інтересу в учнів до трудового навчання дозволяє простежити ефективність впливів різних педагогічних прийомів на формування інтересу учнів і динаміку його розвитку.

Вищезазначені напрямки діяльності часто переплітаються і не завжди їх можна відокремити. На наш погляд, сутність інтересу учнів до трудового навчання як педагогічної проблеми полягає в тому, що інтерес виступає як особливий аспект усіх сторін навчання, виховання і розвитку, що підсилює ефективність педагогічних впливів на учнів, підвищує активність особистості школяра, сприяє розвитку пошукової творчої діяльності.

Таким чином, формування в учнів інтересу до трудового навчання повинно відбуватися на основі дидактично обґрунтованих засобів, носити системний та комплексний характер, відбуватися протягом всіх років навчання. Лише тоді можливий перехід від потреби, обумовленої зовнішніми впливами, у внутрішню потребу учня, в його переконання і світогляд, створюючи таким чином сприятливі умови для професійного самовизначення учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воспитание учащихся в процессе трудового обучения. – М.: Просвещение, – 1983. – 184 с.
2. Гильбух Ю.З., Верещак В.П. Психология трудового воспитания школьников. – К.: Радянська школа, 1987. – 255 с.
3. Меньщикова М.А. Учебно-познавательные интересы и жизненные устремления учащейся молодежи. // Вопросы психологии. – 1980. – №6. С. 135-141.
4. Пути совершенствования трудового обучения в средней школе. Сборник статей. – Ростов-на-Дону, – 1972. – 180 с.
5. Осипов О.В. Формування в учнів 8-9 класів інтересу до технічних професій у процесі трудової підготовки.: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. – К., 1999. – 188 с.

6. Сидоренко В.К. Наукові основи професійного самовизначення школярів. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2000. – №2. – С. 48-53.
7. Способности и интересы. Под ред. Н.Д. Левитова, В.А. Крутецкого. – М.: Академия пед. наук РСФСР, – 162. – 307 с.
8. Редьковец И.А., Мельников В.К. Об отношении учащихся к урокам труда и черчения. // Трудовое обучение, воспитание, профориентация в условиях комплексного подхода. Сборник научных трудов. – Вологда, 1982. – 103 с.
9. Терещук Г. Загальні дидактичні основи індивідуального підходу до учнів. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1997. – №3. – С. 28-33.
10. Чебышева В.В. Психология трудового обучения. – М.: Просвещение, 1969. – 303 с.
11. Цветков И.М. Формирование интереса учащихся к занятиям по ручному труду. // Вопросы психологии. – 1959. – №5. – С. 53-58.
12. Щукина Г.И. Проблема познавательного интереса в педагогике. – М.: Педагогика, 1971. – 352 с.
13. <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article>

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена обґрунтуванню можливостей впливу інтересу учнів до трудового навчання на майбутні їх професійні наміри та розкриття засобів, які формують в учнів інтерес до цього навчального предмету. Автор доводить, що ефективність навчального процесу на уроках трудового навчання прямо залежить від мотивів навчання учнів та зокрема наявності в учнів інтересу до навчального предмету. Пропонує системно та систематично застосовувати різні засоби для формування та розвитку в учнів інтересу до трудового навчання, створюючи таким чином сприятливі умови для професійного самовизначення учнів.

Ключові слова: трудове навчання, мотив навчання, інтерес до

трудового навчання, професійна орієнтація, навчальний процес.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена обоснованию возможностей влияния интереса учеников к трудовому обучению на будущие их профессиональные намерения и раскрытие средств, которые формируют у учеников интерес к этому учебному предмету. Автор доказывает, что эффективность учебного процесса на уроках трудового обучения прямо зависит от мотивов обучения учеников и в частности наличия у учеников интереса к учебному предмету. Предлагает системно и систематически применять разные средства для формирования и развития у учеников интереса к трудовому обучению, создавая, таким образом благоприятные условия для профессионального самоопределения учеников.

Ключевые слова: трудовое обучение, мотив обучения, интерес к трудовому обучению, профессиональная ориентация, учебный процесс.

SUMMARY

The article is devoted to the ground of possibilities of influence of interest for pupils for the labour study on their future professional intentions and opening of facilities which form pupils' interest to this educational object. An author proves that efficiency of educational process on the lessons of labour study straight depends on reasons of pupils' study and presence of the pupils interest to the educational object. He offers system and to apply systematically different facilities for forming and development for the pupils' interest to the labour study, creating thus favorable terms for professional self-determination of pupils.

Key words: labour study, reason of study, interest to the labour study, professional orientation, educational process.